

ZEKE GYULA

LESZ-E GYÜMÖLCS A FÁN, MELYNEK NINCS VIRÁGA?

Nem véletlenül választottam írásom címéül Petőfi *A magyar ifjakhoz* című, ismert versének első sorát, mert talán a reformkor költőóriásai foglalkoztak a legtöbbet saját koruk ifjúságának tespedésével, kemény szavakkal serkenteni cselekvésre őket. *Zrínyi dalában* Kölcsey keserűen állapítja meg, hogy „Más faj állott a kihunyt helyére, gyöngye fővel, romlott, szívtelen”. A huszonöt esztendő Vörösmarty Mihály a *Zalán futása* című eposzának első énekében szomorúan írja le: „A tehetetlen kor jött el, puhaságra serényebb / Gyermek álltak elő az erősebb jámbor apáktól”. A címadó vers ötödik szakaszában már vádiratnak ható keménységgel állapítja meg Petőfi: „Szíveteknek alig marad egy szöglete, / Ahol titkon magát pók gyanánt szövi be / A hazaszeretet, / S ez is csak addig van, míg jön az önérdék, / És azt javasolja, hogy lesöpörjétek, / Mint hitvány szemetet”.

Azért idéztem fel a több mint másfél század előtti időket, mert azt kívánom ezzel érzékeltetni, hogy minden történelmi időszaknak megvannak a sajátos problémái, s ezen belül az idősebb korosztályok mindig szebbnek érzik a múltat, mint azt a jelenkort, amiben élnek. Mivel kilencedik évtizedem közepén járok, én is úgy érzem, hogy jobban kötődöm hazám múltjához, annak dicső és szomorú eseményeihez, mint az engem követő nemzedékek. Nem azt firtatom, hogy kinek van igaza, nekik vagy nekem, csupán azt élem meg nehezen, hogy ez a mai már egy egészen más világ, amelyben a múltunkhoz való kötődés másként van jelen, mint az én korosztályomban.

Hozzám közel álló család vacsoravendége voltam, amikor a friss diplomás mérnök fiú és hasonló végzettségű élettársa megérkeztek egy fásasztó kirándulásról. Jóízűen elfogyasztották a finom vacsorát, s néhány kísérő fröccs közben elmesélték úti élményeiket. Este tíz óra is elmúlt, amikor arra terelődött a beszélgetés, hogy itt, a szülőknél töltés-e az éjszakát, vagy hazamenjenek a város másik végén fekvő lakásukba, ahová még a taxi is csak több mint félóra alatt

érne oda. Én is közbeszóltam: – Milyen szerencsés emberek vagytok, hogy – költői szóval élve – nektek két hazát adott a végzet! Itt megakadt bennem a szó, mert a két fiatal kérdően nézett rám. Nyomban megjegyeztem, hogy Tompa Mihálytól, Arany János kortársától és barátjától idéztem, nem egészen pontosan *A gólyához* című versből, amit 1850-ben írt a költő, keserűen emlékezve az elbukott szabadságharcra. Nyomban szó szerint is elmondtam az ide illő három sort: „Te boldogabb vagy, mint mi, jó madár. / Neked két hazát adott a végzeted, / Nekünk csak egy – volt! az is elveszett!”

A fiú elmondta, hogy sem az általános iskolában, sem a négy gimnáziumi év alatt nem hallotta Tompa Mihály nevét. Csinos párja úgy emlékezett, hogy az ő lelkes irodalomtanára beszélt nekik a költőről. Nem akarom megemlíteni egyik iskola nevét sem, ahová a fiatalok jártak. Az illetékes kollégákét meg különösen nem. Én soha nem mulasztottam el erről a kiváló kálvinista pap költőről megemlékezni, és még a hentesinas szakmunkástanulóimnak is felolvastam legszebb verseit. Sőt, a ma még aktív kollégáimat sem ítélem el, ha nem érzik fontosnak Tompa Mihály költészetét. Pusztán csak arra keresek választ, hogy miért élnek benne és a ma még élő kortársaimban mélyebben múltunk emlékei, s azoknak az életünk bármely területén cselekvő kiválóságoknak a tettei, akiket nem csak én érzek örök példaképnek, hanem ezt igyekeztem átadni több ezer tanítványomnak és barátomnak is. Tisztában vagyok jelenkorunk egészen más tartalmi követelményeivel, hiszen a modern technika eredményeinek ismerete nélkül a legkiválóbb szellemi képességekkel bíró fiatal sem lehet hasznos tagja korunk társadalmának. A ma oktatási intézményeinek éppen az a legfontosabb feladata, hogy felkészítse erre a bonyolultabb világra a tanulókat. Mi, a legidősebb korosztály tagjai csak személtői vagyunk ennek az új típusú életnek, mert aktív évtizedeinkben nem volt szükségünk a modernebb technikai eszközök megismerésére. Bevallom,

én is valamelyik unokámat kérem meg, ha a telefonomat át kell állítani az új időszámításra. Világos, hogy a mai tantervekbe nem fér bele a heti hat irodalom- vagy a három történelemóra, ami az én alsós gimnazista koromban még természetes volt. De az elfogadhatatlan, hogy a felsőoktatási intézményekbe felvételiző, érettségizett tanulóktól olyan hajmeresztő válaszok hangozzanak el, melyekből csak néhányat említek meg itt. (Most sem nevezem meg azt az egyetemet, amelynek egyik oktatója jegyezte fel a felvételiző hallgatójelöltek alábbi válaszait):

Miről szól Katona József Bánk bán című drámája? – Arról, hogy van Bánk, aki egy bán.

Ki kötötte a Bethlen-Peyer paktumot? – Az SZDSZ és az MDF.

Beszélgjen általában a mondákról, majd a Kalevaláról és a Prométheusz-mondáról! – Prométheusz a Kalevalában... – Mielőtt folytatná, mondja meg, mely népnak a mondája a Kalevala? – A zsidóké – hangzott a határozott válasz.

Sorolhatnám tovább a jobbára elszomorító, mint mosolyra derítő válaszokat, de inkább egy kedves barátomtól hallott történetet mesélek el. Egyik faluról származó kollégája először vitte le fővárosi illetőségű menyasszonyát a szüleihöz. Az ifjú hölgynek fogalma sem volt a vidéki emberek életéről, s amikor a leendő anyósával a baromfiudvarban meglátta a kotlós körül szaladgáló, pelyhes kiscsibéket, ezt kérdezte: – Ugye, ezek még szopósak?

Írásom elején már közöltem az életkoromat, s ebből nyilvánvaló, hogy én nem általános iskolába jártam, hanem annak elődjébe, a hatosztályos elemi népiskolába. De ennek megkezdése előtt, tehát amikor még hatosztendős sem voltam, már tudtam, hogy a csirke három hétre, a kacsza meg négy hétre bújik ki a tojásból. Mikor a negyedik osztály elvégzése után a nagykőrösi gimnáziumba kerültem, már tudtam, hogy az esztendő tizenkét hónapból áll, s azt is tudtam, hogy ebből négy hónap csak harminc napos, s ezt a kézfejünkön látható bütykökre mutatva, hangosan felsorolva tanultuk meg: április, június, szeptember, november. Sőt, már a harmadik osztályban megtanították, hogy Tolna vármegyének hat járása van, s ezeket mi a székhelyeikkel együtt fel is tudtuk sorolni. Azt is megtanították, hogy Bonyhádon cipőgyár és zománcgyár is van, és a cipőkészítéshez való alapanyagot a simontornyai bőrgyárban állítják elő. A legjelentősebb vasúti központ volt a megyében a bátaszéki és a dombóvári állomás. Hosszasan sorolhatnám még az életünkről és a környezetünkről szóló ismereteimet, amit nemcsak én tanultam meg Alsónyéken, hanem minden akkori kisgyermek, akiket jól képzett magyar néptanítók neveltek! (Még annyit szeretnék megemlíteni, hogy

1950-ben, amikor én érettségiztem, a magyar irodalom írásbeli megírásakor csak a címet írta fel Kerényi tanár úr a táblára, és csak a lepecsételt papírt adták a kezünkbe. Szemelvény, egyéb segédanyag ismeretlen volt akkoriban.) Ritkán fordul elő, hogy valamilyen vetélkedő műsort megnézsek a tévében. De ha figyelembe veszem is a szerepléssel járó izgalmi állapotot, megdöbbenő, hogy diplomás embereknek milyen alapvető dolgokról fogalmuk sincsen!

Úgy érzem, hogy a lényegi különbséget a régi és mai oktatási rendszer között abban kell keresni, hogy az igényes, jól felkészült tanítási tevékenységgel együtt szigorú követelmény volt a számonkérés is! Verset, matematikai képletet és történelmi eseményt pontosan kellett megtanulni. Ezeket csak a memoriterek rendszeres fenntartásával lehetett életre szóló tudássá fejleszteni. Eszköztárunk nagyon szegényes volt az elemi iskolában. A fagolyós számológépen, a kockán és a méterrúdon kívül néhány Kogutowitz szerkesztette térkép függött a fatábla mellett a falon. Az első és második osztályos „kisiskolások” tantermében a megyéink térképe, a „nagyiskolásokéban” pedig az ország- és világtérkép. Ez az országtérkép természetesen Nagy-Magyarországot ábrázolta, vastag vonalakkal jelölve a trianoni határokat! Földrajzból és történelemből úgy kellett felelni, hogy a leckében szereplő helységneveket meg is kellett mutatni a térképen. Ezek az első világháborút lezáró békekben megállapított határokat tükröző térképek, ha nem is 1945-ben, de az 1948-as államosítást követő időkben lekerültek a tantermek falairól! Sőt nemcsak „vesztes”, hanem „bűnös” nemzetként is szerepelünk a győztesek tankönyveiben, s nem túlzás megállapítani, hogy az ún. európai közvéleményben még sokan ma is így vélekednek rólunk. Egyetemi éveim során (1950–1954), ha a bennünket megalázó trianoni békéről esett szó, csak egyetlen ellenérvet hallhattunk, miszerint ezzel Lenin elvtárs sem értett egyet. Akik ebben az időben kezdtek megismerkedni a betűkkel, egyre kevesebbet tudtak meg a XX. század számunkra szomorú eseményeiről. A műveltebb, tájékozottabb szülők egyszerűen elhallgatták gyermekeik előtt, amiről ők még tudtak, a kevésbé tájékozott családokban pedig fel sem merültek a valódi tények. A háborúban elesett katonáinkról, a „málenkij robotra” elhurcolt vagy a kényszerűen kiebrudalt embertársainkról hosszú évekig nem emlékezhettünk meg. A felejtés évtizedeinek az lett a visszafordíthatatlan következménye, hogy a ma élő nemzedékek nagyobb többsége számára az utóbbi negyedszázadunk nemes törekvései is csak kevésbé képesek felidézni a nemzethez tartozás felemelő érzését, a fennmaradás legbiztosabb zálogát.

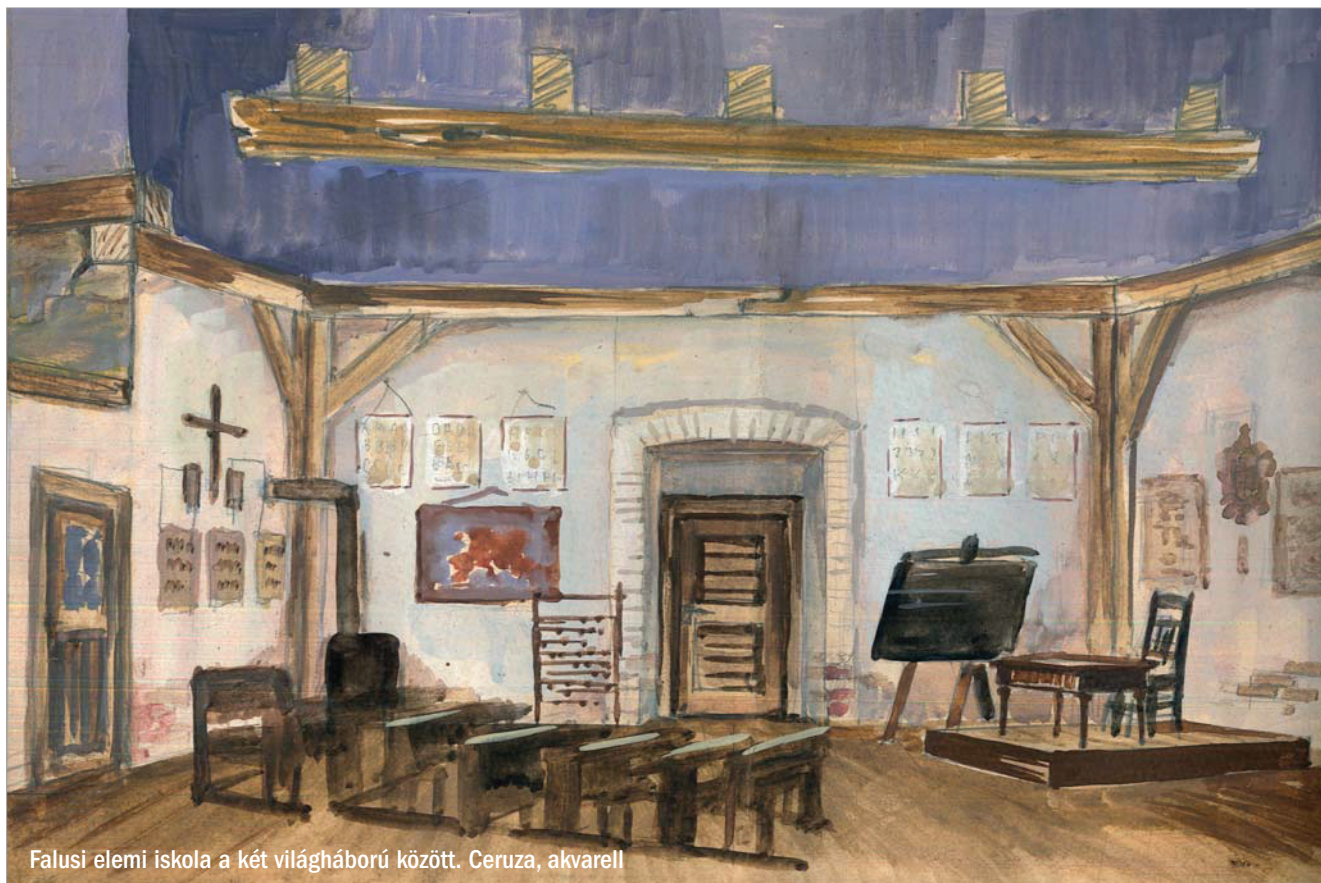
Nagyot lépve a jelen korszakba, a mai világban első (és valóban a legsúlyosabb!) probléma az a „migráns-válság” néven ismert legújabb kori népvándorlás, ami az egész emberiséget érinti, de leginkább Európát fenyegeti. Az a tény, hogy az első háborút követően négy „új szomszédunk” lett a saját országunk területéből, s a második világégés után, a XXI. század elejére a szomszédos országaink száma hétre emelkedett, a nagypolitikában már senkit sem érdekel. A mai háborúk nem feltétlenül fegyverrel folynak. A XIX. század második felében a gyarmatokért és az európai vezető nagyhatalmi státuszért folyt a harc, de ez mostanra megváltozott. Erre talán az idős, egyre betegbb Arany János érzett rá legjobban, a *Civilizáció* című epigrammájában: „Ezelőtt a háborúban / Nem követtek semmi elvet, / Az erősebb a gyengétől / Amit elvehetett, elvett. // Most nem úgy van. A világot / Értekezlet igazgatja: / S az erősebb ha mi csínytet / Összeül és – helybehagyja.”

Minden elismerés illesse jelenlegi kormányzatunkat azért a sokoldalú segítő tevékenységéért, amit a határainkon túl élő nemzettársaink érdekében tesz. Úgy érzem, hogy ebben a nemes törekvésben az anyaország maga mögött érezheti mai lakosságának többségét. Európában nemcsak a magyarságra jellemző az a tény, hogy közösségének egy része

a szülőföldjén, de nem a saját országában él. Ezek a problémák a régmúlt századokban is léteztek már, de valódi gondokat a huszadik század két világháborúja után jelentenek.

Attól az írótól szeretnék végül néhány sort idézni, aki a hazáról, a szülőföldről annyi szép mondattal ajándékozta meg nemzetünket. Tamási Árontól, az ötven éve elhunyt székely testvérünkötől származik az alábbi idézet (a *Gondolat és árvaság* című írásából): „Valljuk-e és hirdetjük-e azt a szellemi közösséget, amely a világon szétszórtan élő magyarokat egybekapcsolja és egy lelki impériumban egyesíti? Én vallom ezt és hirdetem is. De nem is azon van itt a hangsúly, hogy én vallom és hirdetem, hanem azon, hogy hitem szerint minden becsületes magyar ember ennek a szellemi közösségnek az alapján áll. Sorsdöntően fontos, hogy ennek alapján álljon, mert a politikai nemzet európai szerepét s még fokozottabb mértékben a Duna menti szerepét a szellemi nemzet értékei és erkölcsi ereje fogják végül is meghatározni.”

A Trianoni Szemle 2009-ben megjelent első számában írott cikkemnek alcímét szülővárosom, Szekszárd jeles reformkori költőjétől, Garay Jánostól idéztem. Most is ezt teszem: „Csak törpe nép felejthet ős nagyságot, / Csak elfajult kor hős elődöket.”

Falusi elemi iskola a két világháború között. Ceruza, akvarell